

PL

PL

PL

KOMUNIKAT KOMISJI

EDUKACJA FINANSOWA

1. WPROWADZENIE

Edukacja finansowa pozwala obywatelom lepiej rozumieć koncepcje i produkty finansowe oraz zdobywać umiejętności konieczne do sprawnego poruszania się w tej sferze, tj. do podejmowania ugruntowanych decyzji w odniesieniu do usług finansowych, przy świadomości wiążących się z nimi szans i rodzajów ryzyka. Przyswajanie wiedzy finansowej powinno następować przez całe życie. Edukacja finansowa stanowi uzupełnienie środków legislacyjnych służących zapewnieniu konsumentom właściwych informacji i właściwego doradztwa, a także odpowiedniej ich ochrony¹. Wszystkie te środki łącznie pomagają konsumentom podjąć jak najlepsze decyzje z punktu widzenia ich sytuacji finansowej.

Wiele przeprowadzanych na całym świecie badań wskazuje, że poziom wiedzy z zakresu finansów i podstaw ekonomii jest wśród konsumentów zasadniczo niski. W związku z faktem, że oferta i stopień skomplikowania usług finansowych rosną na skutek innowacji i globalizacji, wiedza z zakresu finansów staje się dla obywateli coraz ważniejsza. Obecne trudności na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych dla klientów o niskiej zdolności kredytowej, na którym wielu klientów zaciągnęło – po części w wyniku niezrozumienia cech tych produktów – kredyty przekraczające ich możliwości finansowe, dobrze pokazują skalę tego problemu. Nawet jeśli główną rolę powinny w tym względzie odgrywać państwa członkowskie, UE może je w tym wspierać.

Waga solidnej wiedzy na temat finansów jest uznawana zarówno na szczeblu globalnym, jak i UE, o czym świadczą: biała księga zatytułowana „Polityka w dziedzinie usług finansowych na lata 2005-2010”², opublikowana w maju 2007 r. zielona księga w sprawie detalicznych usług finansowych na jednolitym rynku³ oraz rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie polityki w dziedzinie usług finansowych⁴, przyjęta w lipcu 2007 r. Kwestia edukacji finansowej została również poruszona w konkluzjach Rady ECOFIN z dnia 8 maja 2007 r., w których Rada wezwała państwa członkowskie do „znacznego przyspieszenia podejmowanych przez nie starań zmierzających do zwiększenia świadomości gospodarstw domowych na temat ich potrzeby uzyskania właściwych informacji i edukacji, w połączeniu – stosownie do

¹ Ochrona konsumentów oraz ich informowanie należą do głównych aspektów przepisów wspólnotowych w dziedzinie usług finansowych. Za przykład służyć mogą: dyrektywa w sprawie rynków instrumentów finansowych z jej przepisami dotyczącymi ochrony inwestorów indywidualnych; trwający obecnie przegląd dyrektyw dotyczących przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania w zbywalne papiery wartościowe (UCITS), w tym przepisów dotyczących uproszczonego prospektu; dyrektywy w sprawie kredytu konsumenckiego, sprzedaży usług finansowych na odległość oraz w sprawie pośredników ubezpieczeniowych, a także propozycje przedstawione w białej księdze dotyczącej kredytu hipotecznego, które mają umożliwić klientom podjęcie właściwych decyzji przy zakupie produktów finansowych. W roku 2008 Komisja zamierza przeprowadzić ponadsektorową analizę celem ustalenia, czy wymogi informacyjne zawarte we wspólnotowych przepisach dotyczących usług finansowych są właściwe i spójne, co jest również poddawane przeglądowi w przypadku oceny odpowiednich przepisów szczegółowych.

² COM(2005) 629

³ COM(2007) 226

⁴ P6_TA-PROV(2007)0338/A6-0248/2007

potrzeb – z odpowiedzialnością i inicjatywami samego sektora finansowego, tak aby podnieść poziom przygotowania gospodarstw domowych przy jednoczesnym utrzymaniu odpowiedniej ochrony inwestora”.

W swoim sprawozdaniu poświęconym jednolitemu rynkowi Europy XXI wieku⁵ Komisja określa edukację finansową jako zasadniczy element wysiłków podejmowanych przez nią na rzecz zapewnienia, by wspólny rynek przynosił bezpośrednie korzyści obywatelom europejskim, w szczególności przez umożliwienie im nie tylko wyboru najlepszych usług finansowych spośród oferowanych na rynku całej UE, ale również zdobycia podstawowej wiedzy na temat finansów osobistych.

Celem niniejszego komunikatu jest ułatwienie zainteresowanym stronom opracowania programów edukacji finansowej poprzez:

- uświadomienie potrzeby zwiększenia poziomu wiedzy z zakresu finansów;
- zachęcanie do świadczenia w UE wysokiej klasy usług w zakresie edukacji finansowej, w tym wymiany najlepszych praktyk, a także wspieranie tego rodzaju działalności;
- opracowanie określonych praktycznych środków pomocniczych służących osiągnięciu tych celów.

2. ROSNĄCE ZNACZENIE EDUKACJI FINANSOWEJ

Branża usług finansowych rozwija się w szczególnie szybkim tempie. Dzięki innowacjom oraz globalizacji obywatele mają dostęp do coraz większej oferty produktów i usług opracowanych z myślą o najróżniejszych potrzebach i sytuacjach. Postęp techniczny, nowe elektroniczne kanały dostaw oraz integracja rynków finansowych poszerzyły wachlarz oferowanych usług oraz możliwości dostępu do nich. Wielu obywateli uważa jednak produkty finansowe za skomplikowane, a prognozę przyszłych zmian ich wartości za trudną. Dostęp do informacji jest w dalszym ciągu bardzo nierówny: nawet stosunkowo proste produkty finansowe mogą się wydawać dość skomplikowane przeciętnemu obywatelowi posiadającemu niewielką wiedzę z zakresu finansów albo nieposiadającemu jej w ogóle. Przeprowadzone ostatnio badania pokazują skalę problemów, jakie napotykają pod tym względem konsumenci.

- ***Dla wielu osób świat finansów jest trudny do zrozumienia:*** coraz częściej zdają sobie oni sprawę, że brakuje im pewnych podstawowych umiejętności koniecznych do zrozumienia i dokonywania operacji finansowych. Może to mieć istotne konsekwencje dla zdolności prowadzenia negocjacji z podmiotami oferującymi odpowiednie usługi oraz uzyskania od nich najlepszej oferty. Przeprowadzone na Węgrzech badanie wykazało, że konsumenci nie znają podstawowych terminów finansowych – 70 % respondentów nie wiedziało, co kryje się za pojęciem inflacja⁶. Badanie przeprowadzone we Francji, Hiszpanii i Włoszech wykazało, że duża część osób o niskich dochodach nie zwraca uwagi na różnice w

⁵ COM(2007) 724, SEC(2007) 1520

⁶ Gecser, wykład „8 steps to teach young Hungarians to use their money in a smart way”, konferencja „Financial Capability”, Bruksela, 28 marca 2007 r.

kosztach i warunkach usług oferowanych przez różne instytucje finansowe i nie potrafi ich również ocenić⁷.

- **Ludzie często przeceniają własną wiedzę na temat usług finansowych.** Konsumenci zainteresują się propozycjami edukacji finansowej jedynie wówczas, gdy uświadomią sobie, że wiedza z tego zakresu może mieć dla nich znaczenie. Pierwszym krokiem jest zatem zwrócenie uwagi tych osób, które nie są świadome braków we własnej wiedzy. W przeprowadzanych w USA badaniach respondenci wprawdzie wysoko oceniali własną znajomość zagadnień finansowych, jednak przeprowadzone następnie testy wykazywały, że jest ona dość ograniczona⁸. W ramach przeprowadzonego w Australii badania dwie trzecie respondentów uważało, że zna się na zagadnieniach finansowych, ale jedynie około jedna czwarta z nich rozumiała znaczenie pojęcia „procent składany”⁹.
- **Wiele osób nie potrafi planować przyszłości pod względem finansowym lub wybiera produkty, które nie odpowiadają ich potrzebom.** Dużo większe jest więc prawdopodobieństwo, że osoby te wpadną w pułapkę zadłużenia lub będą miały inne trudności finansowe, jeśli zmieni się ich sytuacja osobista, np. w wyniku utraty bliskich, rozpadu związku lub okresów bezrobocia. Utrudnia im to również utrzymanie zadowalającego standardu życia po przejściu na emeryturę. Badanie przeprowadzone w Zjednoczonym Królestwie wykazało, że w przypadku wszystkich grup dochodów wiele osób nie planuje przyszłości pod kątem finansowym, a 70 % nie jest w żaden sposób zabezpieczonych na wypadek nieoczekiwanego spadku swoich dochodów¹⁰.

Konsumenci pragną jednak polepszyć swoją wiedzę na temat finansów. Mimo licznych dowodów niskiego poziomu wiedzy z tej dziedziny, konsumenci są w coraz większej mierze świadomi faktu, że zrozumienie zagadnień finansowych będzie miało coraz większe znaczenie dla nich oraz dla ich rodzin. Badanie przeprowadzone przez VISA wykazało, że w przypadku własnych dzieci jedynie bezpieczeństwo osobiste jest przez rodziców stawiane wyżej niż uzyskanie solidnej wiedzy finansowej¹¹.

3. EKONOMICZNE I SPOŁECZNE KORZYŚCI EDUKACJI FINANSOWEJ

Udostępnianie obywatelom na wszystkich etapach życia odpowiedniej wiedzy finansowej może przynieść korzyści zarówno jednostkom – niezależnie od ich grupy wiekowej i poziomu dochodów – jak również gospodarce i społeczeństwu jako całości. Edukacja finansowa powinna oczywiście stanowić uzupełnienie odpowiedniej ochrony konsumenta oraz odpowiedzialnego postępowania podmiotów świadczących usługi finansowe. Nierównemu rozkładowi informacji między konsumentami a podmiotami gospodarczymi nie można w żaden sposób zaradzić wyłącznie przez udostępnianie odpowiedniej wiedzy na temat finansów.

3.1. Korzyści indywidualne oraz korzyści dla społeczeństwa i gospodarki

Korzyści indywidualne

⁷ Nieri, Access to Credit: the Difficulties of Households, New Frontiers in Banking Services: Emerging Needs and Tailored Products for Untapped Markets, Springer Verlag: Berlin, 2006.

⁸ Mandell, Personal Finance Survey of High School Seniors, The Jumpstart Coalition for Personal Financial Literacy, 2004.

⁹ ANZ Banking Group, ANZ Survey of Adult Financial Literacy in Australia, 2003.

¹⁰ Financial Services Authority, Financial Capability in the UK: Establishing a Baseline, 2006.

¹¹ The Jumpstart Coalition for Personal Financial Literacy, Making the case for financial literacy, 2007.

Edukacja finansowa może pomóc dzieciom w zrozumieniu wartości pieniądza i przybliżyć im zasady gospodarowania dostępnymi środkami oraz oszczędzania. Młodzieży i studentom może ona zapewnić istotne umiejętności przydatne do prowadzenia samodzielnego życia, np. do zarządzania kredytami studenckimi oraz ich spłaty. Osobom dorosłym edukacja finansowa może pomóc w planowaniu ważnych wydarzeń, takich jak narodziny dzieci lub zakup nieruchomości. Może być ona przydatna obywatelom w kontekście lepszego przygotowania na nieprzewidziane sytuacje życiowe, mądrego inwestowania oraz oszczędzania na emeryturę. Edukacja finansowa może pomóc obywatelom uniknąć oszustw związanych z płatnościami. Osoby, które znają się na zagadnieniach finansowych, dokonują lepszych wyborów w przypadku usług finansowych dostosowanych do ich szczególnych potrzeb i częściej są skłonne uwzględniać ostrzeżenia przed ryzykiem wystosowywane przez organy regulacyjne. Mniejsze jest również prawdopodobieństwo, że osoby te dokonują zakupu produktów, których nie potrzebują lub nie rozumieją, albo że podejmą ryzyko, które może je doprowadzić do kłopotów finansowych.

Korzyści dla społeczeństwa

Edukacja finansowa wywiera jednak również wpływ daleko poza sferą indywidualną i przynosi także korzyści dla całego społeczeństwa. Może ona przyczynić się do rozwiązania problemów wykluczenia finansowego: jest dużo bardziej prawdopodobne, że osoby, które nabyły pewien zasób wiedzy finansowej, staną się klientami tradycyjnych podmiotów świadczących usługi finansowe i nie będą musiały zwrócić się w stronę droższych i obciążonych wyższym ryzykiem podmiotów z „marginesu” rynku lub naliczających wygórowane odsetki. W ten sposób nawet osoby o niskich dochodach mogą zostać zachęczone do planowania finansowego i do oszczędzania części swoich dochodów, dzięki czemu mogą rozwijać się umiejętności umożliwiające wykształcenie przyszłych finansistów.

Korzyści dla gospodarki

Edukacja finansowa może przyczynić się do stabilności systemu finansowego, gdyż ułatwia ona konsumentom wybór właściwych produktów i usług, prowadzi do zmniejszenia liczby przypadków niewywiązywania się ze zobowiązań finansowych, np. z pożyczek i kredytów hipotecznych, oraz do zwiększenia dywersyfikacji – a tym samym bezpieczeństwa – produktów oszczędnościowych i inwestycyjnych.

Dzięki temu można unikać sytuacji – albo przynajmniej je załagodzić – takich jak tegoroczne trudności na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych dla klientów o niskiej zdolności kredytowej, które wywierają znaczny wpływ na światowe rynki finansowe. Obywatele, którzy posiadają wiedzę na temat finansów i potrafią znaleźć lepsze, tańsze i lepiej dostosowane do ich potrzeb produkty i usługi, mogą przyczynić się do wzrostu wydajności sektora finansowego oraz do wzrostu dobrobytu przez zintensyfikowanie konkurencji oraz innowacji, a także wymagania stawiane odnośnie do poprawy jakości i poszerzenia oferty produktów i usług. Obywatele, którzy mają odwagę dokonywania inwestycji kapitałowych, mogą udostępnić rynkom kapitałowym dodatkowe środki, które mogą być z kolei wykorzystane do finansowania małych przedsiębiorstw w EU, odgrywających kluczową rolę w generowaniu wzrostu gospodarczego oraz powstawaniu nowych miejsc pracy. Organizacje konsumentów dysponujące właściwą strukturą oraz wiedzą z dziedziny finansów mogą również stanowić polityczną przeciwwagę w procesach stanowienia przepisów, ograniczając w ten sposób prawdopodobieństwo ich „przywłaszczenia” przez sektor usług finansowych. Przyswajanie wiedzy finansowej może więc jak najbardziej wywrzeć wpływ na funkcjonowanie gospodarki jako całości.

Dzięki edukacji finansowej konsumenci zdobywają umiejętności umożliwiające im wybór na rynku najlepszej oferty odpowiadającej ich potrzebom, bez względu na siedzibę podmiotu świadczącego usługi, a tym samym mogą skorzystać z możliwości oferowanych przez

wspólny rynek. Patrząc z drugiej strony, lepsze zrozumienie świata finansów przez klientów oraz ich zwiększona gotowość do zmiany usługodawców mogą również sprawić, że dla podmiotów gospodarczych bardziej atrakcyjne stanie się wejście na nowe rynki w innych państwach członkowskich, co ożywi działalność transgraniczną.

3.2. Przekazywanie wiedzy z zakresu finansów w Unii Europejskiej

Dwa szeroko zakrojone badania, przeprowadzone ostatnio na zlecenie Komisji Europejskiej¹², zawierają przegląd różnych inicjatyw dotyczących edukacji finansowej realizowanych w państwach członkowskich:

- Wiedza z dziedziny finansów jest przekazywana przez szereg różnych podmiotów, począwszy od organów nadzoru rynku finansowego przez instytucje kształcenia dorosłych, podmioty udzielające porad osobom zadłużonym, pracowników opieki społecznej, zrzeszenia branży finansowej, organizacje udzielające mikrokredytów, stowarzyszenia konsumentów i władze oświatowe, aż po poszczególne przedsiębiorstwa sektora finansowego, organy zajmujące się budownictwem mieszkaniowym i inne. W jedenastu państwach członkowskich programy edukacji finansowej są realizowane pod patronatem krajowych organów władzy publicznej (ministerstw, organów nadzoru rynku, banków centralnych itp.).
- W niektórych państwach członkowskich UE – w Zjednoczonym Królestwie, Niemczech, Austrii, Niderlandach i we Włoszech – oferta edukacyjna w tej dziedzinie wydaje się szczególnie bogata. W wielu innych krajach, w tym w Grecji, Bułgarii i na Łotwie, oferta ta – o ile jest w ogóle dostępna – jest bardzo ograniczona.
- Przedmiotem większości tego rodzaju programów są podstawowe aspekty obchodzenia się z pieniędzmi, takie jak korzystanie z konta bankowego, a następnie umiejętności związane z właściwym budżetowaniem, w tym zarządzanie kredytami i zadłużeniem. Zagadnienia inwestowania, oszczędzania i emerytur, ubezpieczeń oraz zarządzania ryzykiem są poruszane dużo rzadziej, co wskazuje, że tym kwestiom należy być może poświęcić więcej uwagi w przyszłości.

Połowa programów jest skierowana do dzieci i młodzieży, a druga połowa do osób dorosłych. Tylko nieliczne programy wydają się być skierowane do ściśle określonych grup docelowych, takich jak osoby będące tuż przed przejściem na emeryturę, kobiety, mniejszości etniczne lub osoby o niskich dochodach.

3.3. Ocena korzyści płynących z inicjatyw na rzecz edukacji finansowej

Ponieważ zmiany zachowania są widoczne dopiero w dłuższej perspektywie, przeprowadzonych zostało niewiele badań poświęconych ocenie korzyści płynących z programów edukacji finansowej. Dostępne dane, takie jak wysokość kredytów konsumenckich, liczba przypadków niewywiązywania się ze zobowiązań finansowych, skargi konsumentów czy zmiany poziomu wydatków publicznych na mediację w zakresie długów, mają jedynie ograniczoną wymowę w ocenie, czy inicjatywy na rzecz edukacji finansowej przyczyniają się bezpośrednio do pożądanых zmian zachowania. Trudno jest przy tym odróżnić wpływ programów edukacji finansowej od wpływu szerszych czynników

¹² Observatoire du Crédit et de l'Endettement et al, FES - Better access to financial services and financial education (2007), Report of the survey on Financial Education, kwiecień 2007 oraz Evers & Jung, Survey on Financial Literacy Schemes in the EU27, listopad 2007.

rynkowych, takich jak wskaźniki zatrudnienia, wzrost wynagrodzeń, innowacje finansowe itp., a także od zmian sytuacji osobistej oraz w otoczeniu, które mają wpływ na zachowanie jednostek.

Oceny koncentrują się zatem na udziale w poszczególnych programach edukacji finansowej. Stosowane są przy tym wskaźniki takie jak: wzrost liczby uczestników, ilość zamówionych publikacji, liczba osób odwiedzających daną stronę internetową, relacji prasowych, nadesłanych zapytań itp. Skutecznym narzędziem wykorzystywanym do pomiaru korzyści przez niektóre podmioty oferujące usługi w zakresie edukacji finansowej, w tym przez państwa członkowskie, są badania podstawowe Określają one poziom wiedzy finansowej w populacji w danym momencie, pozwalają określić priorytety i ułatwiają monitorowanie osiągniętego postępu po upływie określonego okresu czasu.

Wielokrotnie próbowano również określić, jakie zmiany zachowania mogą pojawić się w wyniku wyższego poziomu wiedzy finansowej.

- Oceny programów edukacji finansowej w miejscu pracy prowadzonych w Zjednoczonym Królestwie pokazały, że w wyniku uczęszczania na seminaria 82 % uczestników zamierzało zmienić swoje zachowanie (np. przystępując do dobrowolnego planu emerytalnego lub spłacając swoje długi); ankieta przeprowadzona trzy miesiące później pokazała, że 60 % uczestników wprowadziło już swoje plany w życie¹³.
- Badania przeprowadzone w USA pokazały, że seminaria na temat emerytur wiążą się z reguły z dużo wyższym poziomem przystępowania do dobrowolnych pracowniczych programów emerytalnych oraz wyższym poziomem składek na rzecz tych programów¹⁴. Inne badania pokazały również, że seminaria tego rodzaju mogą także wpływać na akumulację zarówno majątku netto, jak i dobrobytu mierzonego szerszymi wskaźnikami¹⁵.
- Badania w USA dotyczące skuteczności doradztwa kredytowego poprzedzającego zakup nieruchomości wśród kredytobiorców o niższych dochodach wykazały, że wśród osób, które przed zakupem skorzystały z tego rodzaju usługi, odsetek osób niewywiązujących się ze zobowiązań jest przeciętnie o 13 % niższy¹⁶.

Przykłady te świadczą o tym, że udział w programach edukacji finansowej może wywrzeć pozytywny wpływ na sposób postępowania. Komisja zamierza wspierać publiczne udostępnienie wyników przeprowadzonych dotychczas badań i ocen.

4. KONTEKST DZIAŁAŃ NA POZIOMIE UE

Nie naruszając kompetencji państw członkowskich w dziedzinie oświaty, UE rozwinęła szereg działań w dziedzinie edukacji finansowej i może wspierać odpowiedzialne w tym względzie podmioty. Ponadto art. 153 Traktatu WE stanowi, że Wspólnota przyczynia się do wspierania prawa konsumentów do informacji i edukacji w celu zachowania ich interesów

¹³ Dredge, wykład „Financial Capability in the workplace”, konferencja „Financial Capability”, Bruksela, 28 marca 2007 r.

¹⁴ Bayer, Bernheim, Scholz, The effects of financial education in the workplace: evidence from a survey of employers, June 1996.

¹⁵ Lusardi, Saving and the effectiveness of Financial Education, Pension Research Council Working Paper 2003-14, Pension Research Council, 2003.

¹⁶ Hirad, Zorn, Empirical Evidence of the effectiveness of pre-purchase homeownership counselling, May 2001.

poprzez środki, które wspierają, uzupełniają i nadzorują politykę prowadzoną przez państwa członkowskie w tej dziedzinie. Edukacja finansowa może również przyczynić się do utrwalenia i rozbudowy wspólnego rynku usług finansowych, gdyż ułatwia ona obywatelom znalezienie usług w największym stopniu odpowiadających ich potrzebom, niezależnie od siedziby świadczących je przedsiębiorstw. W tym kontekście działania na szczeblu UE mogłyby się okazać pożyteczne.

Komisja podjęła już pierwsze kroki w tym kierunku, uruchamiając stronę internetową „Dolceta”¹⁷, zawierającą moduły edukacyjne dla dorosłych konsumentów. Strona ta, dostępna we wszystkich językach urzędowych Wspólnoty i dostosowana do charakteru poszczególnych rynków krajowych, została pierwotnie opracowana z myślą o placówkach kształcenia dorosłych. Jeden z modułów dostępnych na tej stronie jest poświęcony usługom finansowym i obejmuje takie zagadnienia jak sporządzanie budżetu, kredyty konsumpcyjne i hipoteczne, środki płatnicze oraz inwestowanie.

Kolejną inicjatywą jest rozprowadzany wśród uczniów szkół średnich „kalendarz europejski”¹⁸, który informuje ich o prawach przysługujących im jako konsumentom. Zawiera on rozdział poświęcony kwestiom pieniądza oraz długów, w którym wyjaśniono zasady działania instytucji finansowych i cechy odpowiednich produktów, i który zawiera również ostrzeżenia przed ryzykiem wynikającym z nadmiernego zapożyczenia się.

W marcu 2007 r. Komisja zorganizowała konferencję pod hasłem „Increasing Financial Capability” (*poprawa stanu wiedzy na temat finansów*) celem podkreślenia wagi przywiązywanej do kwestii solidnej edukacji finansowej oraz stworzenia forum dla wymiany sprawdzonych rozwiązań w tym zakresie¹⁹.

W zielonej księdze w sprawie detalicznych usług finansowych na jednolitym rynku²⁰ wskazano, że dla zachęcenia do edukacji finansowej można uczynić więcej niż dotychczas. Opinia ta została poparta przez zdecydowaną większość uczestników konsultacji związanych z publikacją tego dokumentu. Wielu z nich podkreślało, że kwestie edukacji powinny pozostać w gestii państw członkowskich, a także proponowało, by Komisja zajęła się gromadzeniem i rozpowszechnianiem informacji o najlepszych praktykach oraz opracowała niewiążące zasady dotyczące wsparcia dla podmiotów oferujących szkolenia z zakresu finansów. Inni uczestnicy konsultacji argumentowali, że korzyści płynące z lepszej edukacji finansowej będą zauważalne dopiero w dłuższym okresie, w związku z czym przy opracowywaniu regulacji dotyczących usług finansowych nie można zrezygnować z solidnych przepisów służących ochronie konsumenta.

5. PODSTAWOWE ZASADY, KTÓRE NALEŻY UWZGLĘDNIĆ PRZY OPRACOWYWANIU SKUTECZNYCH PROGRAMÓW EDUKACJI FINANSOWEJ

W oparciu o przeprowadzoną analizę realizowanych już w UE programów edukacji finansowej Komisja sądzi, że przydatne byłoby sformułowanie kilku zasad, które mogłyby pomóc organom publicznym, podmiotom świadczącym usługi finansowe, organizacjom konsumentów, pracodawcom oraz pozostałym zainteresowanym stronom w ich staraniach na

¹⁷ Development of On-Line Consumer Education Tools for Adults (*Rozwój narzędzi edukacyjnych online dla dorosłych konsumentów*), www.dolceta.eu

¹⁸ http://ec.europa.eu/consumers/cons_info/consumer_diary_en.htm

¹⁹ Program konferencji oraz wygłoszone wykłady można znaleźć na stronie internetowej: http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/capability/index_en.htm

²⁰ COM(2007)226.

rzecz przygotowania i realizacji tego rodzaju programów²¹. Zasady te uwzględniają różnorodne koncepcje i metody, z których można korzystać przy opracowywaniu skutecznej strategii edukacji finansowej.

Zasada nr 1: Edukacja finansowa powinna być aktywnie wspierana i powinna być dostępna w sposób ciągły na wszystkich etapach życia.

Edukacja finansowa powinna być ogólnie dostępna z uwagi na wyzwania finansowe, które pojawiają się w życiu wszystkich obywateli, zarówno ludzi młodych, jak i emerytów. Powinna istnieć możliwość dostosowania tych programów do sytuacji finansowej poszczególnych grup obywateli oraz ich stanu wiedzy tej dziedzinie.

Zasada nr 2: Programy edukacji finansowej powinny być starannie przystosowane do szczególnych potrzeb osób, które z nich korzystają. Osiągnięcie tego celu wymaga przeprowadzenia uprzednich badań w zakresie obecnego stanu wiedzy obywateli, tak by zidentyfikować te kwestie, w przypadku których niedostatki wiedzy są największe. Dostęp do programów powinien być łatwy.

Edukacja finansowa powinna zaspokajać konkretne potrzeby tych, którzy rozpoczynają życie zawodowe, osób bezrobotnych, osób planujących założenie rodziny, młodych dorosłych, osób zadłużonych itp. Należy przy tym zagwarantować, że treść programów przekazywana jest w sposób zrozumiały, a w razie potrzeby uczestnicy mają możliwość łatwego kontaktu z przeprowadzającymi program.

Pracodawcy powinni zastanowić się nad tym, w jaki sposób edukacja finansowa mogłaby się odbywać w miejscu pracy, ewentualnie w połączeniu z informacjami na temat pracowniczych programów emerytalnych.

Zasada nr 3: Konsumenci powinni możliwie wcześniej zdobyć wiedzę na tematy ekonomiczne i finansowe. Właściwe organy krajowe powinny rozważyć włączenie wiedzy z tego zakresu do programów kształcenia jako przedmiotu obowiązkowego.

Ważne jest, by młodzi ludzie uzyskiwali podstawową wiedzę ekonomiczną i finansową w szkole podstawowej i średniej. Komisja opublikowała już zalecenie w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE), w którym opowiada się za rozwojem kompetencji takich jak umiejętność wykorzystywania myślenia matematycznego w codziennych sytuacjach, ogólne rozumienie zasad działania gospodarki oraz umiejętność planowania własnego życia i kierowania nim. W tym kontekście krajowe i regionalne władze oświatowe powinny rozważyć możliwości włączenia wiedzy z zakresu ekonomii i finansów do programów szkolnych.

Zasada nr 4: Programy edukacji finansowej powinny obejmować ogólne narzędzia uświadamiające uczestnikom konieczność poszerzenia swojej wiedzy na tematy finansowe oraz zwiększenia umiejętności oceny ryzyka.

Konsumenci nie zawsze są świadomi własnego braku wiedzy na temat finansów i

²¹ Wskazówki te są zgodne z opublikowanymi w roku 2005 przez OECD „Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness” (*Zasadami i dobrymi praktykami edukacji finansowej*), które zostały zatwierdzone przez wszystkie państwa członkowskie OECD, w tym również przez szereg państw członkowskich UE (dokument dostępny na stronie: <http://www.oecd.org/dataoecd/7/17/35108560.pdf>).

umiejętności oceny ryzyka finansowego, co stanowi warunek wstępny zainteresowania ofertami edukacyjnymi w tej dziedzinie. W uświadomieniu niedostatków własnej wiedzy mogą pomóc np. kwestionariusze służące do samooceny oraz kampanie reklamowe poświęcone znajomości zagadnień finansowych. Kolejnym krokiem byłoby udostępnienie uczestnikom konkretnych materiałów do nauki.

Zasada nr 5: Wiedza z zakresu finansów przekazywana przez podmioty oferujące usługi finansowe powinna być udostępniana w sposób uczciwy, przejrzysty i bezstronny. Należy zadbać o to, by interesy konsumentów były zawsze przestrzegane.

Branża usług finansowych powinna zostać zachęcona – po konsultacjach z organizacjami konsumentów i inwestorów – do podjęcia inicjatyw służących rozwojowi edukacji finansowej oraz do udostępnienia w tym celu fachowej wiedzy, którą dysponuje. Jednak w przypadku udostępniania odpowiednich informacji branża ta powinna zapewnić jasność co do tego, czy w danej sytuacji są to ogólne informacje dotyczące świata finansów, informacje dotyczące poszczególnych produktów, czy też jest to doradzanie konkretnemu klientowi w zakresie określonego produktu lub określonej usługi. Aby rozwiązać wszelkie wątpliwości dotyczące ewentualnego zatarcia granic między powyższymi kategoriami informacji, szczególną uwagę należy zwrócić na to, w jakiej formie nazwy przedsiębiorstw pojawiają się na materiałach edukacyjnych.

Zasada nr 6: Osoby bezpośrednio realizujące program edukacji finansowej powinny otrzymać wystarczające środki oraz właściwe przeszkolenie, tak aby potrafiły przeprowadzić szkolenie skutecznie i z wiarą we własne umiejętności.

Kluczowe znaczenie dla stworzenia skutecznych programów edukacji finansowej jest odpowiednie przeszkolenie osób przekazujących wiedzę („teaching the teachers”). Obejmuje to nie tylko nauczycieli szkolnych, ale również pracowników opieki społecznej i banków, ochotników oraz pozostałe osoby mające bezpośredni kontakt z klientami, które posiadają wiedzę muszą przekazywać w sposób jak najbardziej zrozumiały dla odbiorców. W tym celu należy opracować użyteczne materiały dydaktyczne oraz programy szkoleń.

Zasada nr 7: Należy wspierać koordynację na szczeblu krajowym wśród zainteresowanych stron, tak aby osiągnąć jasny podział zadań, ułatwić wymianę doświadczeń oraz wykorzystywać dostępne zasoby w sposób racjonalny i odpowiednio do priorytetów. Należy również usprawnić współpracę międzynarodową między podmiotami oferującymi programy edukacji finansowej, tak aby ułatwić wymianę najlepszych praktyk.

Organy krajowe, podmioty oferujące usługi finansowe, stowarzyszenia konsumentów, placówki oświatowe i inne zainteresowane podmioty powinny być zachęcane do współpracy w ramach przekazywania wiedzy z dziedziny finansów. Mogłoby to przynieść większe uzgodnienie celów, lepsze dotarcie do różnych grup docelowych, wykorzystywanie dostępnych zasobów w sposób racjonalny i odpowiednio do priorytetów, a także lepsze wykorzystanie zgromadzonych doświadczeń. Podobnie na szczeblu międzynarodowym współpraca zaangażowanych w te działania podmiotów oraz kontakty między nimi mogłyby przyczynić się do wskazania tych obszarów, którym należy poświęcić szczególną uwagę, oraz do wymiany sprawdzonych rozwiązań.

Zasada nr 8: Podmioty oferujące programy edukacji finansowej powinny okresowo poddawać ocenie, a w razie konieczności aktualizować, realizowane programy, tak aby zawsze odpowiadały one najlepszym stosowanym rozwiązaniom.

Podmioty oferujące programy edukacji finansowej powinny przewidzieć w tych programach okresową ocenę, w ramach której sprawdzane jest osiągnięcie postępów oraz zakładanych celów. Jeśli te postępy i cele nie zostały osiągnięte, podmioty te powinny wówczas rozważyć dokonanie zmian w programie, tak aby uzgodnić go z najlepszymi uznanymi standardami.

Komisja wzywa administracje krajowe, podmioty świadczące usługi finansowe, organizacje konsumentów i inne zainteresowane strony do opracowania krajowych strategii w zakresie edukacji finansowej wraz z odpowiednimi programami edukacji finansowej, przy uwzględnieniu powyższych zasad edukacji finansowej.

6. PLANOWANE INICJATYWY ORAZ WSPARCIE PRAKTYCZNE

Komisja jest wprawdzie zdania, że odpowiedzialność w kwestiach edukacji finansowej spoczywa w pierwszym rzędzie na państwach członkowskich, organizacjach niemających celu zarobkowego oraz podmiotach świadczących usługi finansowe, jednakże UE może udzielić praktycznego wsparcia. Komisja zidentyfikowała następujące inicjatywy, którym należy nadać status priorytetowy:

- **Stworzenie sieci podmiotów z praktycznym doświadczeniem w dziedzinie edukacji finansowej** – wiele zainteresowanych podmiotów opowiada się za stworzeniem możliwości nawiązania kontaktów i wymiany doświadczeń. W tym celu Komisja ustanowi grupę ekspertów z dziedziny edukacji finansowej złożoną z przedstawicieli: organów państw członkowskich (w tym ekspertów w dziedzinie oświaty), podmiotów oferujących usługi finansowe, organizacji konsumentów oraz, w razie potrzeby, innych grup. Zadania grupy będą obejmować: wymianę i wspieranie najlepszych praktyk w dziedzinie edukacji finansowej, wspomaganie Komisji w identyfikowaniu problemów stojących na przeszkodzie tego rodzaju usługom edukacyjnym, doradzanie Komisji w zakresie możliwości wdrożenia przedstawionych wyżej zasad, monitorowanie realizacji oraz wyników programów edukacji finansowej, a także wkład w ocenę środków przedstawionych w niniejszym komunikacie w okresie do 2010 r. Zaproszenia do składania kandydatur zostaną opublikowane na początku 2008 r.
- **Pomoc finansowa dla państw członkowskich i podmiotów prywatnych na organizację krajowych/regionalnych konferencji poświęconych edukacji finansowej** – większość tego rodzaju programów ma zasięg lokalny, regionalny, bądź ewentualnie krajowy. W związku z tym konieczne jest prowadzenie kampanii informacyjnych jak najbliżej grup docelowych. Komisja gorąco zachęca państwa członkowskie i podmioty prywatne do organizowania tego rodzaju kampanii i oferuje wsparcie finansowe oraz udział Komisji Europejskiej. Zaangażowanie Komisji stanowi dobrą okazję do powołania krajowych platform na rzecz edukacji finansowej, rozpowszechniania najlepszych praktyk na szczeblu lokalnym oraz wspierania istniejących inicjatyw. Tego rodzaju konferencje na właściwym szczeblu dają impuls nowym inicjatywom, popularyzują zagadnienie oraz zwiększają zainteresowanie środków masowego przekazu.
- **Udostępnienie internetowej bazy danych na temat programów edukacji finansowej oraz badań naukowych z tej dziedziny przeprowadzanych w UE** – opierając się na wynikach badań wspomnianych w sekcji 3.2. powyżej, Komisja stworzy internetową bazę danych na temat programów edukacji finansowej obejmującą całą UE. Będzie ona zawierała informacje o zasięgu geograficznym projektów, ich przedmiocie, grupie docelowej, a także szczegółowe informacje na temat podmiotu realizującego program.

Baza danych zgromadzi i udostępni również w jednym miejscu wyniki badań prowadzonych w UE nad zagadnieniami edukacji finansowej i poziomem wiedzy na temat finansów. Baza ta powinna ułatwić dostęp do informacji o najlepszych praktykach oraz do wyników badań. Komisja dołoży wszelkich starań, by dane zawarte w bazie były aktualne. Aby spopularyzować bazę Komisja będzie okresowo publikować biuletyn, w którym będzie zwracała uwagę na nowe lub szczególnie interesujące pozycje włączone do bazy. Internetowa baza danych zostanie udostępniona w 2008 r.

- **Opracowanie modułu edukacyjnego z zakresu edukacji finansowej przeznaczonego dla nauczycieli** – inicjatywa „Dolceta” okazała się bardzo przydatnym narzędziem ułatwiającym przybliżenie zagadnień finansowych dorosłym. Wykorzystując te doświadczenia, Komisja pragnie na początku 2008 r. rozpocząć opracowywanie modułu z zakresu edukacji finansowej służącego do szkolenia nauczycieli. Projekt ten zostanie zrealizowany przy pomocy pedagogów i ekspertów finansowych z sieci na rzecz kształcenia ustawicznego związanej przez europejskie uniwersytety (European Universities Continuing Education Network). Moduł „Dolceta” udostępni nauczycielom szkół podstawowych i średnich gotowe do użytku zestawy obejmujące szkolenia przez Internet, tak aby zachęcić ich do dobrowolnego włączenia zagadnień finansowych do ogólnych programów nauczania oraz pomóc im w takim włączeniu. Wszystkie materiały zostaną dostosowane do specyfiki poszczególnych kultur krajowych. Po zakończeniu prac nad tym modułem odpowiednie zespoły krajowe będą, jeśli okaże się to możliwe, uczestniczyć w szkoleniach dla nauczycieli celem rozreklamowania materiałów służących do edukacji konsumentów oraz zachęcenia nauczycieli do korzystania z nich.

7. DALSZE DZIAŁANIA

Niniejszy komunikat stanowi jeden z elementów pakietu działań w obszarze detalicznych usług finansowych, określonych w sprawozdaniu Komisji poświęconym jednolitemu rynkowi Europy XXI wieku, których celem jest zwiększenie dla europejskich obywateli korzyści, jakie płyną z integracji rynków finansowych. Większa część przyszłych prac Komisji w dziedzinie detalicznych usług finansowych będzie się koncentrować na umożliwieniu konsumentom dokonywania dobrze uzasadnionych wyborów. Wysiłki na rzecz zwiększenia poziomu wiedzy na temat finansów będą stanowiły istotny element tych prac.

Komisja będzie w dalszym ciągu monitorować postępy różnych inicjatyw przedstawionych w niniejszym komunikacie, tak aby ocenić, czy odpowiadają one celom przedstawionym powyżej. Oprócz tego inicjatywy te zostaną poddane obszernemu przeglądowi w roku 2010.